

**LES CONSTITUCIONS DEL PAPA BENET XII
AL MONESTIR DE SANTA MARIA DE PEDRALBES
(1337–1342)**

Anna Castellano i Tresserra

A la mort de Joan XXII el 5 de desembre de l'any 1334, va ser elegit papa el cardenal Fournier, amb el nom de Benet XII. La seva formació eclesiàstica dins l'orde del Cister, al qual va ingressar essent molt jove, va determinar l'austeritat del seu govern. El seu objectiu era combatre els abusos –incomputables, segons ell– que existien en el si de l'església, i en conseqüència va iniciar un seguit de reformes que van afectar tots els estaments eclesiàstics; en primer lloc es va dirigir a la cúria, i després al clergat secular i als diversos ordes religiosos¹.

Respecte a aquests últims, la seva obsessió era que retornessin a l'esperit primitiu, als grans principis que havien regit l'estudi o el règim d'admissió de novicis i, fonamentalment, a l'antiga disciplina que li semblava que es trobava totalment relaxada. El primer orde que va reformar va ser el del Cister, d'on ell provenia. Posteriorment va emetre una nova butlla dirigida als benedictins per idèntics motius i, finalment, el 28 de novembre del 1336, va publicar la *Redemptor noster*, on prescrivia un seguit de normatives per a reformar l'orde dels framenors; posteriorment els tocava el torn als dominics.

Tot i que cada un d'aquests ordes va oferir resistència a algun dels punts, van ser precisament els mendicants, els franciscans i també els dominics els qui van mostrar una major oposició per por de perdre la independència que havien anat mantenint respecte del papat. Entre els seguidors de sant Francesc s'afegia, a més, el problema de les diferències dins el si de la comunitat, sobre la seva organització: l'existència o no d'una vida conventual, d'un hàbit, i l'acceptació de béns propis de l'orde.

La butlla, com ja hem dit, va ser publicada el 28 de novembre de 1336, però no va ser acceptada immediatament i va provocar una forta oposició; d'aquí que el 12 de maig del mateix any el Papa enviés una carta als franciscans per tal que, en el pròxim Capítol que s'havia de celebrar a Cahors, es llegissin les *Constitucions* i s'aprovessin, cosa que va ser feta el juny d'aquell mateix any².

El text normatiu, dividit en trenta-set apartats, anava dirigit tant a la bran-

1. SCHENK, 1979, XI, 347–353; ARIENTI, 1945: *Biografia eclesiàstica*, 1849, II, 444; CHRISTOPHE, 1853, II, 77; ALVAREZ DE LA FUENTE, 1730, 70–71.

2. SCHENK, 1979, XI, 350–353

ca masculina com a la femenina, tot i que fonamentalment s'ocupava de la primera; a les monges, només els dedicava un capítol, a més de la part dispositiva final que era comuna a tot l'orde³.

Encara que els punts principals que afectaven les sors eren en principi només dos, la *clausura* i les monges *Servicials*, eren prou importants per a provocar un fort malestar en els convents femenins.

Probablement el document, almenys la part que afectava les monges, degué ser enviat a tots els convents femenins, perquè tal com deia el mateix text s'havia de publicar en la primera visita que el franciscà encarregat fes al monestir. Els pocs fons documentals de convents femenins que es conserven i la manca d'estudis sobre aquests no permeten per ara afirmar si tots els monestirs la van rebre i quina va ser la seva reacció. És per aquest motiu que les *Constitucions* d'aquest papa que es conserven a l'arxiu del mateix monestir de Pedralbes constitueixen un document de gran importància.

Aquestes constitucions es troben inserides en el còdex primitiu de la Regla –que recull, també, una de les poques còpies del segle XIV d'aquest text reglar– i comprenen, no sols la versió llatina –idèntica, pel que hem pogut comprovar, a les publicades en els butllaris romans–, sinó també una altra d'original en català; és aquest últim document el que revesteix una importància excepcional, per tractar-se fins ara de l'única còpia que es coneix en aquesta llengua i, probablement, coetània del moment de la seva publicació. La seva importància ja va ser posada de manifest pel pare Saldes, el qual, en publicar per primera vegada l'esmentat text de la Regla que es troba en el mateix còdex, va transcriure també aquestes *Constitucions*, com deia ell, *á título de curiosidad paleográfica solamente*⁴. Al text transcrit per aquest autor li falta el tros final –tal i com es troba avui en el manuscrit–, però gràcies a una còpia feta, probablement en el segle passat nosaltres l'hem pogut recuperar. Es tracta de la part final del document, la dispositiva, la qual, d'altra banda, ja es coneixia per la versió llatina i fa referència a l'obligació de la seva publicació i aplicació⁵. El document de Pedralbes és la traducció textual de les constitucions redactades a Avinyó el 28 de novembre de 1336, en llengua vernacle per tal que les monges les poguessin entendre i seguir correctament⁶.

3. *Bullarium Romanum*, 1859, IV, 390–415; *Archivum Franciscanum Historicum*, 1937, XXX, 309–390.

4. Saldes, 1912, VIII, 53–57. Aquest autor les va publicar, però no les va comentar. Després d'ell, no ens consta que hagin estat publicades novament ni comentades.

5. Pel tipus de lletra podem dir que la còpia d'aquestes ordinacions on es troba també el darrer tros degué ser feta en el segle passat, com d'altres que es troben a l'arxiu. Potser, s'ha d'atribuir a sor Anzizu, que va catalogar el fons tal com avui es troba, i va fer el regest i la transcripció de molts documents.

6. Ordinacions del papa Benet XII, còpia llatina i catalana dins el *Llibre de la Regla*, R/25; *Clarisses* (lligall) ns. 64–65; Perg. núm. 1001.

Malgrat els intents reials, les *Constitucions* van ser aprovades a Pedralbes, com diu un petit paràgraf que es troba en la part final del text en llatí, en lletra menuda i igualment en llatí, on llegim: aquestes constitucions van ser publicades al monestir de Santa Maria de Pedralbes en el mes d'octubre de l'any MCCC XXX VII, durant la visita del ministre de la província d'Aragó, Ramon de Bassó, dels frares menors⁷.

Com es pot observar, només havien passat quatre mesos des que la butlla *Redemptor noster* havia estat publicada a Cahors. No obstant, això en aquest curt període de temps el seu contingut havia d'haver arribat ja a coneixement del monestir on va provocar un gran malestar. Prova d'això són les cartes que va enviar el propi rei Pere IV al Papa, sempre per intercessió de la reina Elisenda, com es desprèn del mateix escrit.

En la primera de les missives enviada el 2 d'octubre del mateix 1337 des de Daroca, on es trobava la cort des del juliol d'aquell any, el rei expressava que, havent-li arribat la notícia que s'havien redactat unes *Constitucions* per a les monges de l'hàbit de sant Francesc, i en tant que la reina Elisenda, muller del seu avi, el rei Jaume II, havia fundat un monestir d'aquest orde, del qual també n'hi havia d'altres al seu regne, pensava, igual que molts barons i homes nobles de diverses ciutats, viles i universitats, que per causa d'alguns dels capítols de les noves ordinacions, alguns monestirs podrien patir pèrdues irreparables. Per tant, li demanava que dispensés aquests convents d'algunes de les coses que deia en aquells capítols.

No sabem si ja s'havien publicat les *Constitucions* a Pedralbes, ja que no es diu el dia en què es va redactar, però a les darreries del mateix mes, el dia 21, el monarca tornava a enviar dues missives més: l'una dirigida a Ferrer Manresa perquè, com a delegat seu, anés a la cort romana per tal d'obtenir el favor del Papa per a la revocació, modificació o dispensació per als monestirs d'Aragó dels capítols esmentats; la segona carta, enviada el mateix dia, tornava a anar dirigida al Sant Pare, anunciant-li que li enviava l'esmentat Ferrer Manresa per a tractar de les qüestions de les monges clarisses del seu regne, perquè es dignés a escoltar-lo i que li donés la gràcia que demanava⁸. A més d'aquests, va escriure altres missatges de recomanació, l'un dirigit al cardenal Napoleó Ursini, un altre al vice-canceller del Papa, Pere de Prat i un darrer, el 27 del mateix mes, al seu ambaixador Ramon Boil, perquè intercedís en la mateixa causa.

La missiva que duia l'enviat del rei comprenia una còpia resumida dels apartats que creia que afectaven els monestirs, trets de la mateixa butlla papal

7. AMP, *Llibre de la Regla*, R/25.; Saldes, vid. nota 4.

8. SENDRA. 1926, XXVI. 255-261. Aquestes cartes, les va transcriure l'autor dels originals que es troben a l'arxiu de la Corona d'Aragó: *Reg. de Cancilleria* núm. 1054, fols. 163v, 1704r-v, 170r.

i, a continuació, les al·legacions que feia al respecte.

Els apartats que tractava eren: en primer lloc, el fet que el nombre de monges de cada monestir l'hagués d'estipular el ministre provincial, d'acord amb les abadeses i la major part de les monges del monestir. En segon lloc, que no es poguessin rebre més monges del nombre dictat, a no ser que el capítol general dels framenors ho dictaminés per haver augmentat les rendes i ho ordenés el ministre general o provincial. També remarcava el punt relacionat amb les rendes aportades per algun familiar o amic a una monja, que ara s'ordenava que havien de passar immediatament al conjunt del monestir. Per últim feia referència allò que atenyia a la clausura, concretament al tema de les Servicials, a les quals la constitució obligava a guardar clausura com a la resta de les monges, i també el de les persones autoritzades a entrar dins el recinte clos.

Les al·legacions que feia el monarca a aquests punts eren que si se seguien rígidament molts monestirs caurien en la ruïna més absoluta, ja que molts disposaven de poques rendes i si es complicava l'entrada de novícies amb la necessària aprovació del capítol i dels ministres generals o provincials, davant les dificultats molts monestirs es despoblarien. A més, alguns, pel nombre de monges que ja tenien, es veurien obligats a vendre part dels seus rèdits, i a la llarga, algunes monges haurien de marxar, i més si s'abolien les Servicials que obtenien almoines de l'exterior. Era per això que, donat que no hi havia hagut mai cap escàndol amb aquestes monges, li demanava que no les obligués a la clausura.

És a la part final de la missiva on es fa una al·lusió més directa al monestir de Pedralbes, i on es poden observar més clarament les intencions del monarca. El rei pretenia que el Papa conservés els privilegis que s'havien anat atorgant a la reina, com a patrona i fundadora del monestir, i a l'abadessa i comunitat, referent a l'entrada a la clausura. Si aquests privilegis es retallaven, continuava al·legant el rei, potser la reina no voldria seguir vivint a la residència que tenia al costat del cenobi, que feia molt poc temps que havia estat fundat per la pròpia sobirana i que encara s'estava edificant i posseïa molts pocs rèdits. En aquest cas, les monges que hi havia en aquell moment al cenobi no podrien continuar-hi habitant amb total seguretat, ja que l'esmentat monestir es trobava en un lloc desert i separat, i *encara* no posseïa una clausura perfecta⁹.

Però mentre s'enviava la missiva a Roma, les *Constitucions* es van aprovar al monestir de Pedralbes, tal com diu l'esmentat escrit que es troba intercalat

9. La transcripció sencera del text de les ordinacions i al·legacions que va enviar el rei al Papa es troba en l'esmentat article del pare Sendra. Vid. nota 8.

entre la versió llatina i la catalana. Segons aquest, durant la visita del pare Ramon de Bassó es van aprovar les *Constitucions* i, juntament amb l'abadessa i les monges es va fer un primer inventari dels béns mobles i immobles del monestir, i va ser informat dels seus rèdits i de les possessions, oblacions i pertinences. D'acord amb la reina, patrona i fundadora del monestir, de l'abadessa Francesca de Portella i de la major part del convent, es va ordenar que el nombre de monges recluses fos de cent¹⁰. Una petició semblant a la del rei Pere també va ser enviada al Papa pel rei Robert de Sicília el 20 de febrer del mateix any, demanat-li el privilegi de poder entrar al monestir de Santa Clara de Nàpols; tampoc en aquest cas no va ser atès¹¹.

Al marge de la important informació que aporta el document referent a l'estat constructiu en què es trobava el monestir en aquell moment¹², interessa destacar aquí que l'oposició a les *Constitucions* semblen tenir dues motivacions diferents: l'una, que efectivament alguns dels seus punts entraven en plena contradicció amb la Regla Urbanista que seguien les monges de Pedralbes; l'altra, per la qual el rei havia enviat les missives, perquè abolien o posaven en entredit alguns dels privilegis de què gaudia la reina, o alguns dels punts que havia ordenat en les seves *Fundacions*.

Sobre aquest darrer punt són molt interessants les objeccions que feia el monarca perquè, de fet, eren les que devia plantejar la reina i, probablement també, la comunitat.

Tot i que el rei al·legava la problemàtica de manteniment de molts monestirs que es trobaven al seu regne, és evident que aquesta no era la raó principal, perquè precisament les constitucions de Benet XII van venir a ratificar el que ja havia quedat establert des de la promulgació de la Regla d'Urbà, que admetia el fet que els monestirs posseïssin béns, i en quantitat si era el cas¹³. Menys encara es podia al·legar això si es tractava del monestir de Pedralbes que en aquest moment ja disposava de nombroses rendes i possessions.

L'única condició nova que imposaven les constitucions papals era que aquests béns havien de passar a tota la comunitat i servir per al manteniment de totes les monges; era per això que un dels punts manava de fer un inventari i dictaminar quantes monges es podien sostenir amb el patrimoni del monestir. Aquest punt anava en contra, no de l'esperit de la Regla que havia

10. La transcripció en llatí d'aquest paràgraf es troba en l'article de Saldes. Vid. nota 4. Van tornar a ser transcrits per Castro, 1968, 397-398. Curiosament, en les *Fulles històriques de Santa Maria de Pedralbes* no es diu res d'aquestes constitucions.

11. Vid. nota 4

12. Són nombrosos els estudis que s'han fet respecte a l'evolució arquitectònica del monestir, des de la pròpia història de Pedralbes feta per sor Anzizu als llibres de Mestres, 1882; DURAN I SANPERE, 1921; BASSEGODA, 1922; BASSEGODA I NONELL, 1978; ESCUDERO, 1988; entre d'altres.

13. OMARCHEVARRIA, 1972, 381.

dictat Urbà, que deia igualment que totes les coses havien de ser comunes, sinó de la segona *fundació* de la reina que estipulava que amb els béns que posseïa el monestir es podien mantenir només seixanta monges, i no més. Tal com assenyalava el text que fa esment del primer inventari fet al monestir, seguint el que ordenava la nova constitució i un cop comptats els rèdits, es va ordenar que el nombre de recluses augmentés fins a cent¹⁴.

Igualment anava en contra del que havia ordenat Elisenda el fet que les noves *Constitucions* decretessin que un copestablert un nombre de monges no se'n podien admetre més si no era amb l'aprovació del Capítol o del general o provincial dels franciscans i després de comprovar que els béns del monestir ho permetien.

Cal que ens remetem a la segona fundació de la reina, on aquesta deixava la porta oberta perquè poguessin entrar més monges, a més de les seixanta que ella mantenia, sempre que se sostinguessin amb els seus propis béns. Ara, doncs, ni se'n podien admetre més de les estipulades, ni podien aportar beneficis particulars. Aquests punts eren conflictius, no tant per a la reina a qui no afectaven, sinó per a l'abadessa i les monges, en la mesura que la branca masculina encara podria exercir un control més estricte sobre els convents femenins.

Si en la primera fundació, dictada per la sobirana el 12 de juliol de 1327, aquesta es reservava el dret d'escollir les postulants, en la segona ja deixava més llibertat perquè ho fes l'abadessa i la comunitat, almenys elegir aquelles monges que sobrepassessin el nombre de les que ella sostenia. Ara, després de les *Constitucions* del papa Benet, aquest dret pertocava als framenors, tant decidir el nombre com, en última instància, escollir les persones.

Un altre aspecte conflictiu era que no es permetés rebre cap donació i mantenir-la de forma particular, tot i que podia, lògicament, ajudar les necessitats d'aquella monja per a qui s'havia fet. A Pedralbes eren moltes les novícies que, a més del dot que aportaven en entrar, se'ls estipulava un violari anual perpètuament. Això ho permetia la reina, però no les noves disposicions papals. Com ja pretenia la mateixa regla d'Urbà IV, també Benet XII volia evitar que l'obtenció de rèdits particulars per part d'una monja portés a l'orgull d'aquesta; era per això que s'ordenava que aquests diners s'apliquessin a coses de la comunitat¹⁵.

En l'aspecte econòmic era on el creixent control dels framenors sobre els

14. AMP, Llibre de la Regla, R/25. Tros manuscrit on declara que es va publicar la *Constitució* a Pedralbes. SADES, vid. nota 4.

15. Aquestes mesures tenien com a objectiu evitar les corrupteles que el pontífex observava en el si de l'estament eclesiàstic. La rigorositat amb què les va dur a terme li van comportar grans aversions, tant dins com fora de l'Església. Biografia eclesiàstica, 1849, II, 444

convents femenins es feia més evident. Amb aquestes noves normes es reafirmava una tendència que s'havia anat desenvolupant amb el temps i que tendia a retallar el dret de les abadeses i del conjunt de les comunitats femenines de dirigir els seus assumptes interns¹⁶. D'aquí que, tot i que en la regla es deia que les possessions i les rendes del monestir havien de ser administrades per un procurador ordenat per l'abadessa i la comunitat, a les quals ell hauria de passar comptes de les rebudes i despeses i, només si aquestes ho volien, al visitador¹⁷, a partir d'aquell moment passava a ser obligatori que l'abadessa o l'administradora dels béns, juntament amb un petit discretori de monges escollides, passés comptes anualment al ministre general o al provincial de l'orde o al visitador. En cas que s'observés que l'administració havia estat mal portada per causa de l'abadessa, immediatament era destituïda del càrrec a més d'aplicar-li les penes corresponents.

Aquests punts eren de gran importància per a qualsevol monestir, però especialment per al de Pedralbes, que posseïa un considerable patrimoni i on l'abadessa ostentava el senyoriu d'extenses possessions, com la parròquia de Sarrià i Piera, entre altres, i exercia el patronatge de diverses esglésies. El control des del punt de vista econòmic i organitzatiu d'aquest senyoriu per part d'un representant dels franciscans, ja fos el ministre general o el provincial, haviade resultar, com a mínim, conflictiu.

El tema de la clausura era també problemàtic en la mesura que afectava tant les monges com la pròpia reina. La idea del nou Papa era la de retornar a la més estricta clausura i, per això, si bé no va abolir completament tots els privilegis que els seus antecessors en el càrrec havien atorgat a certs llocs i certes persones, sí que els va limitar al màxim. D'altra banda, va obligar totes les monges que habitaven al monestir a una clausura total. El motiu que esgrimia per a aquesta normativa era que en alguns llocs no s'hi observava amb la rigorositat deguda.

La legislació respecte de la clausura havia anat evolucionant al llarg de les diferents regles que havien regit l'orde de les clarisses des dels primers temps, incloent-hi la pròpia *Norma* redactada per la mateixa santa Clara, per a quedar finalment establerta en la regla d'Urbà¹⁸. El text reglar no diferia gaire del de les noves *Constitucions* en aquest punt. Ni en l'un ni en l'altre no es permetia la sortida de les monges sota cap concepte, excepte per a fundar un nou monestir; en aquest cas, el primer text estipulava la necessitat de l'auto-

16. BYNUM, 1982, 170-269; BOLTON, 1976, 141-158; GOLD, 1985, 76-115; TIBBETS SCHULENBURG, 1984, I, 51-86.

17. Aquest punt es troba sota la rúbrica *Del procurador del monestir e de son ofici* en el *Llibre de la Regla R/25* del monestir de Pedralbes; també en els articles esmentats de SALDES, 1912, VIII; GONZALEZ I BETLINSKY; RUBIO I RODON, 1982, 3, 40.

18. SCHULENBURG, 1984, I, 77-79.

rització del cardenal protector a partir del papa Benet, la dels ministres. En cap circumstància no li era permès a l'abadessa d'autoritzar la sortida d'alguna monja; i si ho feia, podia ser treta del seu càrrec.

El canvi més radical era el de l'abolició de les *Servicials*: Aquestes eren monges que practicaven els mateixos vots que la resta, a excepció feta del de clausura, i era a través d'elles que les comunitats podien dur els seus afers amb l'exterior¹⁹ d'una forma més o menys directa, ja que de la resta se n'havien de fer càrrec procuradors, criats o persones comissionades per diversos assumptes. Al mateix temps, les *Servicials* tenien la missió de recaptar almoines, fet que d'alguna manera les aproximava més als mateixos franciscans i a l'esperit original de l'orde. Totes les regles les havien contemplades, i distingien entre les monges professes, les novícies i les externes. Les diferències entre elles es marcaven en el color del vel: mentre per a les professes era negre, per a les altres dues era blanc²⁰. També les *Ordinacions* de la reina Elisenda en parlava i els deixava una quantitat de diners, menor que a la resta perquè devia suposar que rebien almoines que els ajudaven en el seu manteniment²¹. La supressió d'aquest tipus de monges era, doncs, una autèntica novetat, i havia de produir un desconcert per la situació jurídica en què quedaven i els canvis que havia de realitzar la comunitat per a adaptar-se a la nova situació.

Sobre això se'ls ordenava que havien de passar a observar la clausura com la resta de les monges.

Es preveia que el lloc d'aquestes *Servicials* pogués ser ocupat per unes dones honestes, ja madures i de bona fama, que portessin un hàbit seglar –sempre honest–, perquè poguessin portar els negocis de les monges a l'exterior, però a diferència de les antigues *Servicials* no podien entrar a l'interior de la clausura. Com deia el Papa, això ho feia per a la bona fama de les monges. La carta del rei dirigida al Papa, que esmentàvem suara, feia al·lusió com a defensa al fet que cap dona dels convents del seu regne no havia tingut mai cap escàndol; és de suposar, per tant, que la idea del Papa recollia una opinió negativa sobre les dones errants que deviadominar en certs sectors de la població. Aquesta idea era la mateixa que ja temps abans havia aconsellat retallar les peregrinacions de dones cap a Roma, molt freqüents en els primers temps de l'Edat Mitjana.

Amb aquesta nova normativa, les monges van veure reduïdes les seves

19. AMP. Llibre de la Regla, R/25. El tema de les *Servicials* es tracta en l'epígraf: *De les Sors qui van defora*.

20. OMAECHEVARRIA, 1972, 381 ss.; *Id.*, 1976, 100.

21. Es troben diverses referències al paper de les *Servicials* en les fundacions de la reina Elisenda.

possibilitats de contacte amb el món exterior. Paral·lelament, es retallaven també les entrades a l'interior de la clausura per part de les persones externes. En això es podia veure també afectada la reina Elisenda, que tenia un privilegi especial, i també la família del rei i la dels familiars de les recluses, però aquest punt queda una mica ambigu ja que si bé es diu textualment que cap reglar ni seglar, de cap estament social, no podia entrar a la clausura, s'especificava que ho podia fer si tenia llicència de la seu apostòlica; per tant, les persones anteriorment autoritzades ja la tenien. A més, s'afegia que també hi estaven autoritzades aquelles persones que tenien el privilegi per les ordenacions dels seus avantpassats o per les regles –suposem estatuts– de les mateixes monges. És probable, doncs, que els privilegis que ja s'havien donat a certes persones no se'n veiessin afectats.

El darrer punt que formulaven les *Constitucions* feia referència a la prohibició que les monges construïssin cel·les al dormidor i s'ordenava que si alguna ho havia fet, que els ministres o els visitadors les destruïssin immediatament i les castiguessin igual que aquelles que les havien ajudat.

És aquest punt força interessant si el relacionem amb el monestir de Pedralbes, on sabem que aquest tipus de cel·les era molt comú. Sor Anzizu parla que des d'un inici les monges es van fer cel·les individuals amb estores al llarg del claustre, però esmenta que aquestes només eren cel·les de dia²²; és possible, però, que ja n'hi hagués alguna d'obra on alguna de les monges hi devia fins i tot dormir. Aquest fet anava obertament en contra del que deia la Regla quan ordenava que totes les monges que estiguessin sanes havien de dormir en un mateix dormitori, en llits separats, l'un al costat de l'altre, i sota la vigilància de l'abadessa que havia de tenir-les totes sota la seva visió. No obstant això, cal recordar que el dormidor del monestir de Pedralbes sembla que no va estar acabat almenys fins al 1393²³; per tant, cal suposar que en aquests primers temps les monges devien dormir en una sala provisional i algunes d'elles, probablement, en les esmentades cel·les individuals. Com direm, les *Constitucions* només van ser respectades en vida del Papa, i poc després de la seva mort, ocorreguda l'any 1342, ja s'estava construint la cel·la de l'abadessa sor Francesca de Portella –dedicada a sant Miquel– que en 1343 va fer decorar amb les pintures de Ferrer Bassa²⁴.

Una de les conseqüències més immediates de l'aprovació d'aquestes *Constitucions* al monestir de Pedralbes va ser la inevitable acceptació per part

22. ANZIZU, 1897, 88.

23. BASSEGODA, 1922, 17.

24. Sor Anzizu datava les pintures de 1345, però el document del contracte entre el pintor i l'abadessa, que es troba al monestir, mostra que aquest va ser fet el mes d'agost del 1343. Mossèn Trens, en l'estudi sobre Ferrer Bassa i les pintures de Pedralbes, transcriu aquest document: TRENS, 1936, doc. XIX, 168–169.

de la reina que part de les normes que havia dictat en la segona Ordinació quedaven invalidades i per això va decidir escriure'n una tercera. Aquesta nova Ordinació va ser redactada el 2 d'abril de l'any 1341, en llatí i sobre pergami. Fonamentalment només retocava aquells aspectes que feien referència al nombre de les monges i preveres, que era la part més afectada per les *Constitucions* papals²⁵.

Com apuntàvem, a partir de la mort del papa Benet l'any 1342, les seves *Constitucions* van quedar pràcticament sense vigència, tot i que oficialment van continuar en ús fins a l'any 1346, quan en un dels Capítols dels framenors se'n van dictar unes de noves que van resultar ser transitòries fins a les definitives del 1354, conegudes com a *Farinerias*, que van seguir en ús, almenys, fins al segle XV²⁶.

Les constitucions de Benet XII es degueren deixar de seguir a Pedralbes tan bon punt es va elegir un nou Papa; només això explicaria el fet que la reina Elisenda, l'any 1345, publicà un nou text que, si bé no revesteix el caràcter solemne de les altres quatre fundacions conegudes, es pot considerar igualment una ordinació, comparable per la minuciositat dels detalls i la seva extensió a la segona Ordinació. En aquesta fundació o remodelació, la sobirana tornava a exercir plenament els seus drets per a organitzar i dirigir la vida de la comunitat que havia fundat²⁷.

Bibliografia

Arxiu Monestir de Pedralbes, *Llibre de la Regla*, R/25.

–. *Clarisses* (liligall) ns. 64–65.

–. Pergamí núm. 1001.

E. ANZIZU, *Fulles Històriques del Real Monestir de Santa Maria de Pedralbes*, Barcelona–Sarria 1897.

“Archivum Franciscanum Historicum”, XXX (1937).

25. AMP, Perg. núm. 1001.

26. BUGHETTI, 1920, XIII,96

27. Aquest text, al qual no feien referència cap dels estudiosos del monestir, és tractat en un apartat de la tesi de llicenciatura sobre *La vida monàstica femenina a la Barcelona del segle XIV. La Reglamentació del monestir de Pedralbes*, presentada per l'autora del present article a la Universitat Autònoma de Barcelona, el mes de febrer de 1993. El capítol sobre les ordinacions del papa Benet XII que aquí presentem forma part, igualment, d'aquest estudi.

G. ARIENTI, *Los Papas. Desde San Pedro hasta Pio XII. Cronologia*, Barcelona 1945.

B. BASSEGODA, *Pedralbes. Notas artístico-bibliográficas del Real Monasterio*, Barcelona 1922.

J. BASSEGODA I NONELL, *Guia del Monestir de Pedralbes*, Barcelona 1978.

"Biografia eclesiástica" (1849).

M. B. BOLTON, "*Mulieres Sanctae*". *Women in Medieval Society*, University of Pennsylvania Press 1976.

B. BUGHETTI, *Acta officialia de Regimine Clarissarum durante saec. XIV*: «Archivum Franciscanum Historicum» XIII, Florencia 1920.

"Bullarium Romanum" IV, Thurnhout (1859).

C. B. BYNUM, *Jesus as Mother: Studies in Spirituality of the High Middle Ages*, University of California Press 1982.

M. DE CASTRO, *Necrológico del Monasterio de Santa Maria de Pedralbes (s. XIV)*: «Hispania Sacra» XXI, Madrid (1968).

J. B. CHRISTOPHE, *Histoire de la Papauté*, Paris 1853.

A. DURAN I SANPERE, *El Real Monasterio de Santa Maria de Pedralbes*. Sociedad de Atracción de viajeros, Barcelona 1921.

A. ESCUDERO, *El monestir de Santa Maria de Pedralbes*. Terra Nostra 12, Barcelona 1988.

P. S. GOLD, *The Lady and the Virgin. Image, Attitude, and Experience in Twelfth-Century France*, The University of Chicago Press 1985.

M. GONZALEZ, A. RUBIO, *La Regla de l'Orde de Santa Clara de 1263. Un cas concret de la seva aplicació: El Monestir de Pedralbes de Barcelona*: «Acta

Historica et Archaeologica. Medievalia» 3, Barcelona (1982).

J. O. MESTRES, *Real Monasterio de Santa Maria de Pedralbes. Apuntes Histórico-Arquitectónicos*, Barcelona 1882.

I. OMAECHEVARRIA, *Las clarisas a traves de los siglos*, Madrid 1972.

-. *La "Regla" y las Reglas de la Orden de Santa Clara: «Collectanea Franciscana»* Roma (1976).

A. SALDÉS, *Una versión catalana de la Regla de las Clarisas. Siglo XIV: «Estudios Franciscanos»*, IX, Barcelona 1912.

J. E. SCHENK, *Centralización pontificia y tendencias nacionales*, dins: A. FLICHE; V. MARTIN, (dirs), XI, 1979. *Historia de la Iglesia*.

J. T. SCHULENBURG, *Strict Active Enclosure and its effects on the female monastic experience (ca. 500-1100)* "Distant Echoes. Medieval Religious women" II. J. A. NICHOLS, L. T. SHARK, (eds.) Kalamazoo, M. I. Cistercian Publications 1987.

P. SENDRA, *Observaciones de Pedro IV a las Constituciones llamadas Benedictinas o Caturcences (1338)*, "Archivo Ibero-Americano", XXXI, Madrid 1926.

M. TRENS, *Ferrer Bassa y las pinturas murales del monasterio de Pedralbes*, Barcelona 1936.